

УДК 343.14

ДОСТАТНІСТЬ ДОКАЗІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАКОННОСТІ ТА ОБҐРУНТОВАНOSTІ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНІЙ СПРАВІ

Деєв М.В., аспірант

Запорізький державний університет

До малорозроблених у вітчизняній науці кримінального процесу відноситься питання визначення достатності доказів у кримінальній справі, проте це питання є дуже важливим з огляду на його значення для своєчасності, законності та обґрунтованості прийнятих у кримінальній справі рішень, що в кінцевому результаті має своїм наслідком захист прав особи в кримінальному судочинстві.

Дослідженням проблеми визначення достатності доказів займалися такі вчені-процесуалісти, як В.Д.Арсеньєв, Р.С.Белкін, А.Я.Вишинський, М.М.Гродзинський, В.С.Джатієв, З.З.Зінагуллін, Л.М.Карнеєва, Л.Д.Кокорєв, Г.Н.Колбая, Ф.М.Кудін, Н.Н.Кузнецов, П.А.Лупинська, Г.М.Миньковський, М.М.Михеєнко, Я.О.Мотовиловкер, Ю.К.Орлов, Г.М.Резник, Н.Г.Стойко, М.С.Строгович, Л.Т.Ульянова, Ф.Н.Фаткуллін, М.А.Чельцов, П.С.Елькінд та інші.

Перш ніж вивчати проблему достатності доказів, необхідно визначити поняття власне достатності і перш за все треба з'ясувати, до яких обставин воно відноситься, оскільки чинний Кримінально-процесуальний кодекс України використовує це поняття для характеристики даних, підстав, доказів. Так, ст. 148 КПК України говорить про "наявність достатніх підстав", у ст. 131 використано зворот "коли є досить доказів", ст. 94 говорить про "достатні дані". Скажімо, Л.Т.Ульянова вважає, що термін достатність, відноситься лише до доказів [1, 24]. Стосовно посилання у ст. 94 КПК на "достатні дані", як на підставу порушення кримінальної справи, то в процесуальній літературі було висловлено кілька думок стосовно того, чим є ці дані. Одні процесуалісти вважають, що фактичні дані в стадії порушення кримінальної справи є зародками майбутніх судових доказів [2, 13], інші стверджують, що це вже саме докази по справі [1, 24]. На нашу думку, правильним є погляд на фактичні дані в стадії порушення кримінальної справи як на такі, що позбавлені ознак доказів, оскільки обставини, зазначені в ч. 2 ст. 94 КПК України як ознаки злочину, не встановлюються доказами, тому що оцінка фактичних даних не завершується висновками про допустимість, належність та достовірність кожного доказу (про що мова йтиметься нижче). Якщо фактичні дані не мають одночасно всіх ознак доказу (належності - допустимості, достовірності), то їх не можна вважати доказами й оцінювати як докази з погляду достатності [3, 63].

Стосовно "наявності достатніх підстав", необхідних, відповідно до ст. 148 КПК України для застосування запобіжного заходу, то й тут не можна однозначно стверджувати, що під "підставами" законодавець мав на увазі докази. Так, відповідно до ч. 2 ст. 155 такий запобіжний захід, як взяття під варту, може бути застосований до особи в певних випадках із мотивів самої тільки небезпечності злочину. Якщо взяти до уваги те, що особа на момент обрання такого запобіжного заходу винною у його вчиненні ще може й не бути визнаною судом, а обвинувачення в тяжкому злочині можуть бути і взагалі не доведені, то така "достатня підстава", як тяжкість злочину ні в якому разі не буде доказом, оскільки не матиме принаймні такої ознаки доказу, як достовірність.

Відповідь на питання, які докази є достатніми, залежить від того, для прийняття яких рішень вимагається достатність доказів. Аналіз чинного законодавства показує, що достатність доказів вимагається для рішень обвинувального характеру. Адаже у відповідності до ч. 3 ст. 62 Конституції України обвинувачення не може ґрунтуватися на припущеннях, а усі сумніви, стосовно доведеності вини особи тлумачаться на її користь. Отже, винесення рішень з обвинувальними висновками може ґрунтуватися лише на достатніх доказах. Такої вимоги не ставиться до прийняття інших рішень — виправдовувальний вирок або постанова про закриття кримінальної справи можуть бути винесені як на підставі достатніх доказів невинності, так і на підставі недостатніх доказів винності. Крім того дослідники вказують на різний ступінь доведеності для прийняття рішень на різних стадіях та етапах кримінального процесу. Закон не вказує, який ступінь доведеності необхідний, наприклад, для обґрунтованості притягнення як обвинуваченого, але, як-правильно зауважують багато процесуалістів (М.С. Строгович, Л.М. Карнеєва, А.М. Ларін та ін.) тут не можна вимагати достовірності, оскільки розслідування ще не завершено і належить перевірити свідчення обвинуваченого.

Але, якщо на момент прийняття рішення про притягнення як обвинуваченого зібрані докази в рівній мірі допускають висновок про те, що злочин, вчинений притягнутою особою або нею не вчинений, не можна

вважати наявні докази "достатніми" для притягнення як обвинуваченого. Слідчий повинний мати такі докази, які на цьому етапі виключають висновок про невинність обвинуваченого.

Обґрунтованість рішення не може розглядатися без оцінки достатності доказів для досягнення того рівня знань про обставини справи, який вимагається для цього рішення [4, 50-51].

Достатність доказів утворюють належні, допустимі та достовірні докази. Визначення належності виходить з того, що злочин пов'язаний з багатьма іншими подіями, актами, явищами, але не всі зібрані фактичні дані будуть мати відношення до справи. Частина з них може втратити доказове значення у зв'язку зі спростуванням початкових версій. Із усіх можливих фактичних даних належними можуть бути лише ті, які знаходяться в необхідному зв'язку з обставинами, які підлягають доказуванню у відповідності до ст. ст. 64 та 23 КПК України. За наявності обставин, які вказують на відсутність зв'язку фактичних даних з фактами, які встановлюються, докази визнаються недостатніми.

Визначення допустимості пов'язано з вирішенням питання про те, чи передбачено законом дане джерело відомостей про факти, чи дотримано вимог його виявлення, закріплення і як вплинули на достовірність відомостей процесуальні порушення, якщо вони були допущені. Використання передбачених законом джерел, а також дотримання встановленого порядку проведення слідчих дій слугують гарантією достовірності отриманих даних.

Визначення належності та допустимості того чи іншого джерела не означає визнання отриманих від нього відомостей достовірними. У деяких випадках належні та допустимі докази можуть бути недостовірними через наявність фактів, які несприятливо впливають на процес його формування, на достовірність фактичних даних впливають: зацікавленість свідків, потерпілих та обвинувачених у результаті справи, психологічні особливості формування їхніх свідчень, некомпетентність, недобросовісність експерта, недоброякісність та недостатність матеріалу для висновків та інші. У таких випадках докази визнаються недостатніми [1, 25].

Поняття "достатніх доказів" нерозривно пов'язане з поняттям "сукупності доказів". Сукупність доказів це не просто кількісна характеристика джерел та доказових фактів, а також не об'єднання доказів. Необхідна взаємопов'язана, внутрішньо узгоджена, система доказів. Кожний доказ повинний не тільки входити до предмету доказування, але й бути об'єктивно пов'язаним з іншими доказами, оскільки всі докази є наслідком однієї причини — злочину, і в них знаходять своє відображення різні обставини цього злочину.

Необхідною передумовою формування сукупності доказів є виконання під час розслідування та судового розгляду вимог повного, всебічного та об'єктивного дослідження обставин кримінальної справи, що допомагає утворенню достатності доказів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ульянов Л.Т. О достаточности доказательств //Вестник МГУ. - Сер. 12: Право, 1974. — № 6. – С.56.
2. Арсеев В.Д. Доказывание фактических обстоятельств в советском уголовном процессе: Автореф. дисс. д-ра юрид. наук. - М., 1968.
3. Костенко Р.В. Достаточность доказательств в российском уголовном процессе: Дисс. ... канд. юрид. наук. - Краснодар, 1999.
4. Лупинская Т.А. Достаточная совокупность доказательств как гарантия законности решений // Гарантии прав личности в социалистическом уголовном праве и процессе. - Ярославль, 1979. вып. 4.